

Sissi

BIOGRAFIA ÎMPĂRĂTESEI
ELISABETA DE AUSTRO-UNGARIA

ÁNGELES CASO

Sissi

BIOGRAFIA ÎMPĂRĂTESEI
ELISABETA DE AUSTRO-UNGARIA

TRADUCERE DIN LIMBA SPANIOLĂ DE ELENA-ANCA COMAN
TRADUCEREA VERSURILOR DIN LIMBA GERMANĂ DE ROLAND SCHENN

CORINT

Redactare: Antonia Kacso
Tehnoredactare: Lorena Ionică, Andrei Covaciu
Copertă: Lucrecia Demaestri

Ángeles Caso, *Elisabeth de Austria-Hungaria. Biografia definitiva de la emperatriz*

Copyright © Ángeles Caso, 1997

Copyright © Editorial Planeta, S.A., 2005.

All rights reserved.

Ilustrații interior: Beer/Klagenfurt, Fayer/Photomuseum Domgasse/Viena, Franz Hanfstaengl/Munich, Kunsthistorisches Museum/Viena, L. Angerer/Ö.N.B., Österreichische Nationalbibliothek, Schuhmann, V. Türk y W. Burger/Viena

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

CASO, ÁNGELES

Sissi - biografia împărătesei Elisabeta de Austro-Ungaria / Ángeles

Caso ; trad.: Anca Coman ; trad. versuri: Roland Schenn. - București : Corint Books, 2014

Bibliogr.

ISBN 978-606-8623-57-3

I. Coman, Anca (trad.)

II. Schenn, Roland (trad.)

94(436)⁹18⁹ Elisabeta

929 Elisabeta

ISBN 978-606-8623-57-3

Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate GRUPULUI EDITORIAL CORINT.

Pentru comenzi și informații, contactați:

GRUPUL EDITORIAL CORINT

Departamentul de Vânzări

Str. Mihai Eminescu nr. 54A, sector 1, București, cod poștal 010517

Tel./Fax: 021.319.47.97; 021.319.48.20

Depozit

Calea Plevnei nr. 145, sector 6, București, cod poștal 060012

Tel.: 021.310.15.30

E-mail: vanzari@edituracorint.ro

Magazinul virtual: www.grupulcorint.ro

Format: 16/70 x 100; Coli tipo: 12,5

Tiparul executat la:

Monitorul Oficial R.A.

ISBN 978-606-8623-57-3

9786068623573

CUPRINS

.....

BIOGRAFIA

INTRODUCERE	11
COPILĂRIA DUPĂ CARE A TÂNJIT	13
ACEL TRON SUSȚINUT DE BAIONETE	16
LIBERTATEA PIERDUTĂ	19
TRISTEȚEA DE LA CURTE	24
CRIZA	29
ÎN SPATELE EVANTAIULUI	33
POLITICA	39
IUBIRI ÎNDOIELNICE	47
COPIII	50
O HOINARĂ	58
NEBUNIA SUBLIMĂ	61
RUDOLF	64
O FIINȚĂ ÎNTRE DOUĂ LUMI	72
MOARTEA	78

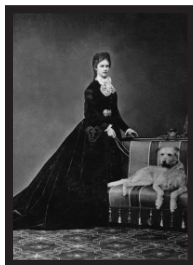
ALBUM PERSONAL

ELISABETA	82
FRANZ JOSEPH	114
GISELA	128
RUDOLF	132
MARIA-VALERIA	138
CASA DE WITTELSBACH	142
CASA DE HABSURG	150
PRIETENII	156
LOCURILE	160

POEME

CÂNTECE DIN MAREA NORDULUI	181
CÂNTECE DE IARNĂ	186
BIBLIOGRAFIE	199

*Lui J., care nu va citi
niciodată această carte*

BIOGRAFIA

ELISABETA

INTRODUCERE

*Titania-ntre oameni vremea să nu-și petreacă,
În astă lume-n care nimeni nu-i în stare s-o-nțeleagă.
Mii de curioși o-nconjoară, se adună
Și cu toții-și spun în șoaptă: „Ia uitați-o pe nebună!”¹*

.....
ELISABETA, POEMUL „TITANIEI”

Eșecul este de obicei cunoscut doar de cei vii. Pe morți îi uităm sau, dacă în timpul trecerii lor prin această lume au reușit să facă ceva de care să ne putem aminti, aceștia sunt proslăviți sau denigrați pentru faptele lor. Dar morților deja le este indiferent. În general, cel viu are încredere în viață. Ceea ce s-ar întâmpla mai târziu prea puțin contează. Doar câteva ființe, acelea care merg în contratimp, poate că așteaptă de la viitor ceea ce la momentul lor nu le-a fost dat: succesul, recunoașterea efortului, cel mult poate doar înțelegerea. Elisabeta, împărăteasa Austro-Ungariei, a fost una dintre acele ființe nevoite să creadă în posteritate, deoarece epoca în care i-a fost dat să trăiască nu era a ei. Poate că, în realitate, niciuna n-ar fi fost.

Nu a fost o ființă eșuată, nicidecum. A fost, pur și simplu, ca atâtea alte ființe umane, o femeie neînțeleasă de contemporanii ei.

Dar trebuie să menționăm că ea nu a făcut nici cel mai mic efort pentru ca lucrurile să se petreacă altfel.

Nu, în mod cert nu a fost o ființă ratată. A fost, ce-i drept, o moartă ratată. Timp de mulți ani, legenda neagră care a urmărit-o în timp ce trupul ei a umblat prin lume, învinuind-o de toate relele abătute asupra imperiului, s-a păstrat intactă și neclintită. Chiar și în anii '80 ai secolului XX, psihiatrul Bruno Bettelheim a scris: „Acum o putem considera pe Elisabeta o isterică, o narcisistă și o anorexică.” Și, de asemenea: „Moartea ei a însemnat la fel de puțin ca și viața ei.”² Nu mă surprind aceste fraze, repetate de nenumărate ori: la urma urmelor, Bettelheim era vienez, și Viena, acea Vienă care a fost martoră la transformarea în ruine a imperiului pe care îi era întemeiat numele, fără să poată face nimic pentru a evita dezastrul, a urât-o

.....
1. *Nicht soll Titania unter Menschen gehen, / In diese Welt, wo niemand sie versteht / Wo hunderttaussend Gaffer sie umstehen, / Neugierig flüsternd: «Seht, die Närrin, seht!»*

2. Bruno Bettelheim, *El peso de una vida*, Editorial Crítica, Barcelona, 1991.

întotdeauna pe acea împărăteasă care, cu felul ei permanent de a se ascunde, părea să fie de partea ruinelor în loc să fie de cea a splendorii, după cum îi era datorita.

Dar legenda neagră despre Elisabeta nu este partea cea mai urâtă. La urma urmelor, se obișnuise cu ea și nu a luptat niciodată pentru a o dezminți: s-a limitat să trăiască în afara ei. Răul, cel mai mare rău este, fără nicio îndoială, legenda roz. De parcă o minte nemiloasă ar fi trasat cea mai cruntă răzbunare împotriva ei, propria țară a cărei neobișnuită împărăteasă a fost a transformat-o, cu ajutorul acestui mare creator de fals strălucitor care este cinematografia, în sinonimul a tot ceea ce ea detesta: prostia, nazurile, rochiile pline de mătăsurii și panglici și flori, valsurile lui Strauss, frivolitatea, alămurile aurite ale palatelor și până și dragostea eternă, cu final fericit prin căsătorie.

Acela a fost adevăratul eșec al Elisabetei, eșecul postum. Așadar, această carte încearcă, într-o oarecare măsură, să repare o nedreptate. Încearcă să reconstruiască existența unei ființe umane care a comis, la fel ca noi toți, multe greșeli, dar care a avut măreția lucrurilor extraordinare, extreme. Nu știu dacă viața ei, după cum afirmă Bettelheim, a avut sau nu sens. Nici măcar nu știu dacă vreo existență are sens. (Ea credea că nu.) Dar, cel puțin, și-a trăit-o cu deplină conștiință și cumpăt, fără să se lase influențată de ceilalți și de părerile lor, care întotdeauna sunt atât de contrare față de ale noastre. Și acela este deja un mare merit. Așa mi se pare.

Voi spune încă de pe acum, pentru ca iubitorii miturilor siropoase să se oprească aici din lectură, că Elisabeta, împărăteasa Austro-Ungariei, a fost o femeie complexă și profundă, sceptică până la nihilism, ironică

până la sarcasm și liberă până la capriciu. Mult prea liberă pentru epoca ei. A fost frumoasă, inteligentă, cultă și seducătoare. A fost o regină rea și, de asemenea, o soție și o mamă rea, conform conceptelor stabilite. A fost rebelă, nemulțumită, melancolică și încăpățânată. Solitară și maniacă. Niciodată nu s-a înduplecat în fața niciunei impunerii. A detestat palatele și Curtea. A urât convențiile și normele. A disprețuit frivolitatea. A fugit de ceremonii și de evenimente sociale. S-a împotrivit să se afișeze în fața publicului și și-a ascuns chipul în spatele vălurilor și a evantaielor mari. Și-a ajutat soțul să mențină o legătură extraconjugală de durată. Și-a tătuat o ancoră pe umăr. A scris poeme aspre împotriva propriei familii. I-a disprețuit pe nobili, pe regi, pe militari și pe papi. S-a declarat anticlericală, antimilitaristă și antimonarhică. S-a îmbrăcat întotdeauna cât mai modest cu putință. A crezut că mariajul este o formă de sclavie. I-a plăcut să-i provoace pe înțelepți și să-și bată joc de cei care o venerau prea mult. I-a respectat pe nebuni. A mers neobosită sub razele soarelui și a navigat în toiul furtunilor. A iubit, mai presus de orice, vârfurile munților și marea, singurătatea și liniștea. A iubit și poemele satirice ale lui Heinrich Heine, frumoșii hexametri ai lui Homer și pe fiica ei cea mică. A făcut gimnastică în fiecare dimineață, a fumat în anumite perioade de timp și a băut halbe de bere în cârciumi. N-a pus prea mult preț pe viață și nici pe oameni. Și și-a dorit să fie înmormântată pe insula Itaca, sub un măslin, în fața mării, departe de admirațiile prostești și de calomniile stupide. Departe, bineînțeles, de spectatorii cu mintea limitată.

Desigur că nu i s-a îndeplinit această dorință.

COPILĂRIA DUPĂ CARE A TÂNJIT

*Sunt un copil al Soarelui, al Soarelui copil eu sunt;
El își trimite-a sale blânde raze, tronu-mi luminând.*¹

.....
ELISABETA, POEMUL „FIICA DUMINICII”
DIN VOLUMUL DE POEME
CÂNTECE DE IARNĂ

Ca atâtea alte ființe nefericite, Elisabeta Austro-Ungariei a tânjit toată viața după copilărie. Vârsta lipsei de griji, a afecțiunilor pe care nu trebuie să le ponderezi. Multă vreme și-a alcătuit o imagine proprie a paradisului, pornind de la amintirea vieții de familie, tumultuoase și puțin sălbatice, în minunatul castel de pe Ludwigstrasse din München sau în vila Possenhofen, pe malul lacului Starnberg. A fost smulsă din acea lume la vârsta de cincisprezece ani, pentru a fi etalată, ca un obiect de lux, în întunecatele saloane vieneze. I-a fost foarte greu să depășească acea pierdere: copilăria a devenit în memoria ei un refugiu la care apela în cele mai grele momente, dar a cărei splendoare inaccessibilă o făcea să sufere.

Familia ei a fost una puțin ieșită din comun. Elisabeta descindea atât pe linie paternă, cât și maternă din dinastia Wittelsbach, domni ai Bavariei timp de șapte sute de ani. Mama ei, ducesa Ludovica, era fiica regelui

Maximilian I, iar tatăl său aparținea unei ramuri secundare a dinastiei, cea a ducilor de Bavaria. Casa Wittelsbach a fost reprezentată de oameni deosebiți. O moștenire genetică sau poate simpla imitare a învățămintelor de care au avut parte în palatele lor i-a făcut pe mulți dintre ei să fie niște oameni pasionați și excentrici, amatori de frumusețe, ființe non-conformiste și trăind intens. În timpul vieții Elisabetei, câțiva dintre regii Bavariei au dat motiv de bârfă: unchiul ei Ludovic I, de pildă, s-a dedicat cu înflăcărare și stângăcie poeziei, a iubit Grecia clasică și a strâns fără jenă în palatul său o galerie de portrete cu femei frumoase, de la prințese până la revoluționare; toate aceste manii pâruseră mai mult sau mai puțin acceptabile, dar ceea ce nu i s-a iertat niciodată a fost relația lui, publică și devotată, cu balerina Lola Montez: asta l-a costat tronul, căci a fost obligat să abdice în 1848. Ciudățeniile aveau să ia amploare în familie: Ludovic al II-lea, nepotul lui Ludovic I, a

.....
1. *Ich bin ein Sonntagskind, ein Kind der Sonne;/Die goldnem Strahlem wand sie mir zum Throne.*

rămas în istorie ca „regele nebun”. Și chiar mai gravă decât nebunia acestuia a fost demența fratelui și successorului său Otto I, care a trăit ca un câine, închis într-o încăpere prin care se deplasa doar în patru labe.

Elisabeta și cei șapte frați ai săi au fost și ei calificați, cel puțin, ca fiind niște „ființe ciudate”. La drept vorbind, niciunul dintre ei n-a avut un comportament indecent. Primul născut al familiei, Ludovic, și-a permis luxul de a se comporta ca un burghez veritabil, preferând căsătoria cu o simplă actriță decât toate titlurile sale: în 1859 a renunțat la drepturile sale pentru a se putea căsători; a fost o situație neobișnuită pentru acea epocă. Cel de-al doilea băiat, Carol-Teodor, a moștenit pe vremea aceea ducatul și conducerea familiei, dar nici el n-a fost un prinț obișnuit: a făcut studii de oftalmologie la universitate și s-a dedicat cu atâta dăruire vocației sale, încât a devenit un oculist recunoscut în Europa. Cea mai mare dintre surori, Elena, a părut întotdeauna o femeie înțeleaptă și serioasă, dar la moartea fiului ei cel mare a suferit grave tulburări psihice. Maria, care timp de câteva luni a fost ultima regină a Regatului Neapolelui¹, a dus o viață frivolă și a dovedit întotdeauna un caracter foarte dârz; cu toate acestea, a suferit de atacuri de neliniște și de melancolie care-i uimea pe cei din jurul ei. Ea și cele două surori mai mici, Matilda și Sofia, au întreținut relații extraconjugale, pasionale și răsunătoare.

Se pare că tinerii Wittelsbach au moștenit unele dintre extravaganțe de la tatăl lor, ducele Maximilian al Bavariei. Acel bărbat remarcabil, cult, atrăgător, cu idei radical

liberale, și-a permis să-și trăiască viața după bunul plac. A făcut abstracție de toate convențiile și și-a lăsat deoparte familia pentru a se dedica numeroaselor activități care, ca un adevărat adept al vitalismului, îl entuziasmau: să călătorească, să se întrunească la serate lungi și la chefuri importante cu prietenii săi și cu intelectuali – printre alții, și asta este un fapt însemnat, fondatorul primului ziar satiric din Germania, *Fliegende Blätter* –, să-i studieze pe filozofii greci, să compună poezii, să scrie jurnale de călătorie și să pregătească eseuri despre cultura populară, să cânte la chitară, să-și etaleze pe propria arenă de circ iscusința de a mânui caii și, bineînțeles, de a face copii: pe lângă cei opt pe care i-a avut cu soția sa, ducele Max a zămislit și câțiva bastarzi, de care s-a ocupat întotdeauna și pe care i-a primit de obicei în propria casă, fără să-i fie teamă de scandal. A fost un soț groaznic și un tată mai degrabă nepăsător, deși pot spune în apărarea lui că mariajul cu verișoara sa, prințesa Ludovica a Bavariei, i-a fost impus fără menajamente.

De-a lungul istoriei, prințesele au fost de folos pentru a crea și a desface relații diplomatice și dinastice prin căsătoriile lor. Este chiar bine cunoscut faptul că fiicelor regelui Maximilian I al Bavariei, precum și multor alte tinere din acel secol, li se interzicea să citească romane, deoarece acel gen literar ar fi putut să trezească în ele cunoașterea a ceea ce se numește dragoste și iluzia de a o trăi personal. Dar, cel puțin, surorilor mai mari ale Ludovicăi le-au fost puse la cale căsnicii strălucite care le-au transformat în arhiducese ale Austriei și regine ale Saxoniei sau ale

.....

1. Din anul 1816, denumirea oficială este Regatul celor Două Sicilii (n. red.).

Prusiei. Însă pe ea au sortit-o, încă de când era copilă, celui de-al doilea născut al familiei, care pe deasupra s-a dovedit a fi neserios. În orice caz, ducesa, care mereu a avut un caracter frumos, s-a resemnat în fața destinului ei, a îndurat neplăcerile matrimoniale cum a putut și, uitând de viața de la Curte, s-a dedicat îngrijirii urmașilor ei la fel ca o bună mamă burgheză și cam sălbătică. Copiii ei au crescut străini de rigoarea obișnuită din palate. Se jucau și țipau și se fugăreau pe coridoare, de parcă prin venele lor n-ar fi curs sângele străvechi al unor bunici încorsetați. Dichisitele contese vieneze care se vedeau obligate să o însoțească pe împărăteasă în vizitele la casa ei părintească obișnuiau să vorbească despre „mediul de o sărăcie lucie” al acelei familii, ceea ce dovedește cât de puțin știau doamnele despre cerșetori. Tereza de Fürstenberg, de pildă, le-a judecat în jurnalul ei pe doamnele de onoare ale Ludovicăi astfel: „Colegele mele, cinci în total, le datorează viața, cu o singură excepție, unor bucătărese, unor fiice de negustori și altor oameni de felul acesta. Luată în ansamblu, sunt persoane de treabă, dar la vreo două dintre ele li se cunoaște originea maternă. [...] Duceasa [Ludovica], care locuiește cu ai săi câini, are mereu câte unul sub fustă sau sub braț și le omoară păduchii deasupra farfuriilor. Deși farfuriile sunt schimbate imediat!”¹

Elisabeta a crescut fără ca mama ei, care n-a reușit niciodată s-o înțeleagă pe deplin, să se fi preocupat prea mult să o transforme într-o adevărată prințesă. De mică s-a obișnuit cu libertatea și cu singurătatea, cu

lungile ore de lectură și cu apropierea de natură. A crescut timidă, rebelă, cultă, plină de entuziasm și cu o tendință remarcabilă spre visare și melancolie. Atmosfera destinsă și îmburghezită din casa ei a marcat pentru totdeauna relațiile ei familiale: pe parcursul întregii vieți i-a purtat o afecțiune de neclintit mamei sale și celor șapte frați ai săi, în ciuda supărărilor și certurilor care se iscau uneori între unii și alții. La ei apela când jugul de la Curtea vieneză se strângea prea tare în jurul gâtului ei și, la rândul ei, și ea a fost disponibilă când aceștia au avut nevoie de ea. În schimb, aproape că nu există vești în legătură cu sentimentele ei pentru tatăl său. Aproape niciodată n-a vorbit despre el sau, dacă a făcut-o, nimeni nu i-a consemnat vorbele. În arhivele familiale ale descendenților lui Franz Joseph și ai Elisabetei, păstrate în castelul Wallsee, există multe scrisori ale împărătesei către Ludovica. Totuși, până acum nu a fost găsită nicio corespondență între ducelă și împărăteasă. Este probabil să nu fi existat aproape deloc. Cu toate acestea – sau poate că tocmai datorită acestui fapt –, asemănarea dintre Elisabeta și tatăl său, atât în ceea ce privește caracterul, cât și plăcerile, a fost surprinzătoare. De la el a moștenit sau poate a imitat fără să-și dea seama nonconformismul, disprețul pentru titlurile de noblețe, înclinația spre călătorii, plăcerea pentru studiu, dragostea pentru Grecia, dorința de provocare, de libertate.

Dacă tatăl a fost marele absent din viața ei, nu încapă îndoială că împărăteasa s-a străduit să-l găsească înlăuntrul ei.

.....

1. Jurnalul contesei Tereza de Fürstenberg, 30 august și 1 septembrie 1867. Vezi Brigitte Hamann, *Elisabeth, Kaiserin wider Willen*, R. Piper GmbH & Co. KG, München, 1989.